

Nr 1086

Av herrar **Björkman** och **Nordstrandh**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 67, angående undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige.

(Lika lydande med motion nr 845 i Första kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition nr 67 framförs med utgångspunkt från 1964 års utlands- och internatskoleutrednings betänkande "Skolgång borta och hemma" (SOU 1966: 55) vissa förslag bl. a. beträffande språkliga och religiösa minoriteters barns skolgång.

Liksom departementschefen vill vi instämma i den målsättning den aktuella utredningen uppställer för minoritetsbarnens skolgång. Vi är däremot inte övertygade om att propositionens förslag är tillräckliga eller till fullo lämpliga för att förverkliga den uppställda målsättningen. Det utmärkande för propositionen — och i väsentliga delar även utredningen — är att man föreslår olika former av försöksverksamhet. Däremot finner man mycket få konkreta förslag, som värnar om de nationella minoriteternas självklara rätt att ge sina barn tillgång till respektive gruppers egen kultur. Detta torde väsentligen bero på att vi i Sverige saknar erfarenhet av hithörande frågor. Det hade varit värdefullt om utredningen även beträffande frågan om minoritetsbarnens undervisning — såsom har skett beträffande egna utlandsskolor — hade innehållit internationella jämförelser. Den erfarenhet som minoritetsorganisationerna har i Sverige — inte minst tänker vi därvid på de minoritetsskolor som verkar här — borde i större utsträckning ha fått ligga till grund för såväl utredningsarbetet som propositionens förslag.

Vi finner de förslag om fortsatt försöksverksamhet som propositionen föreslår ändamålsenliga i den nuvarande situationen, dock med den reservationen att minoriteternas representativa organ bör få en erkänd ställning som huvudmän för sådan verksamhet och att försöken bör ske i nära samråd med dem.

Vi kan inte instämma i departementschefens uppfattning att övertygande skäl har förebringats för att samundervisningen av minoritetsbarn med andra barn alltid är det mest ändamålsenliga. Vi vill i det sammanhanget även erinra om motsvarande diskussion i samband med nomadskolereformen 1962. Vi finner därför att frågan om undervisning i särskilda klasser eller skolor för en eller flera minoritetsgrupper tills vidare bör hållas öppen

och att den försöksverksamhet som föreslås även skall avse sådan undervisning av minoritetsbarn.

I propositionen föreslås bl. a. att skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att anordna försöksverksamhet syftande till att läsundervisningen skulle ske på elevernas modersmål. Departementschefen motiverar detta förslag med att "flera språkforskare har framfört den uppfattningen att ett barn bör få sin första läsundervisning på det språk barnet behärskar bäst". Av propositionen framgår ej vilka forskare som avses. De av utredningen åberopade forskarna kan ej sägas omfatta en sådan syn. Utredningen citerar en av dem bl. a. sålunda:

Det är via modersmålets ord och begrepp, som det lilla barnet steg för steg vinner förtrogenhet med den miljö, i vilken det lever och där det en gång skall verka. Det är genom att stegvis vidga kontakterna från det mest närliggande och konkreta till mera fjärran liggande och mera abstrakta områden, som individen efter hand växer in i ett samhälle och dess kulturtradition. Vägen till abstraktionerna, till allmänbegreppen och det högre tankelivet går genom det närliggande och konkreta, det som först blir upplevt och begripet. Därför innebär elementär skolundervisning på ett annat språk än barnets modersmål ett allvarligt avsteg från den elementära pedagogiska regel, som säger att man skall gå från det kända till det okända. Endast modersmålet kan med sin anknytning till barnets egen miljö och erfarenheter introducera detta i de abstrakta begreppens och den högre kulturens värld.

— — —

Vad man i vårt land har gjort för språkminoriteternas självklara rätt, tillfredsställer inte de blygsammaste anspråk på anständig minoritetspolitik. Det är språkmännens plikt att upplysa dels myndigheterna, dels den berörda befolkningen själv — inte minst de lokala lärarna på lågstadiet — om modersmålets allt överskuggande betydelse för människans andliga utveckling.

Den begreppsbildning som här åsyftas försiggår naturligtvis inom *all undervisning* och inte enbart i *läsundervisningen*. Den uppfattning som framförs av de citerade forskarna är således att nybörjarundervisningen i sin helhet bör försiggå på det språk eleverna är mest vana vid. Samma ståndpunkt intogs av en av UNESCO 1951 sammankallad expertkongress som behandlade frågan om modersmålets roll i utbildningen (se bilaga 3 till betänkandet Samernas skolgång, SOU 1960: 41). Ett förverkligande av propositionens förslag i denna fråga skulle medföra den egendomliga konsekvensen att barn med annat modersmål än svenska tvingades följa annan undervisning än läsundervisningen på svenska i en svenskspråkig klassavdelning. Samtidigt skulle dessa barns träning i svenska bli mindre än de rent svenskspråkiga kamraternas, när läsundervisning skedde på ett annat språk.

Det uppdrag att här initiera försöksverksamhet, vilket bör ges till skolöverstyrelsen, bör därför ha en vidare syftning än vad som anges i propositionen. Man kan därvid tänka sig olika lösningar. Det förefinnes t. ex. inte någon principiell skillnad mellan sådana av departementschefen befunna värdefulla "genomgångsklasser" för icke-svenskspråkiga barn och nybörjarklasser, där undervisningen i sin helhet eller till stora delar sker på barnens modersmål. Svenskan skulle i dessa klasser introduceras successivt, varvid man efter några år kunde övergå till svenska som undervisningsspråk i kombination med kompletteringsundervisning i modersmålet. Att detta system inte skulle vara realistiskt på orter med få barn av samma nationalitet är inte något skäl för att inte anordna sådana klasser på de orter där det är möjligt. Man kunde eventuellt också tänka sig någon form av nybörjarundervisning där en del av undervisningen — och då inte enbart läsundervisningen — skedde på annat språk än svenska, medan svenskan behandlades såsom särskilt ämne.

I propositionen behandlas även frågan om särskilda skolor för nationella minoriteter i Sverige. Av departementschefens yttrande framgår att han betraktar den judiska gruppen i Sverige snarare som en nationell minoritet än en religiös grupp. Detta synsätt synes väl grundat. Det finns således för närvarande tre nationella minoriteter i Sverige som har egna skolor: samerna, esterna och judarna. Den samiska skolan — nomadskolan — är en statlig skola, pedagogiskt och ekonomiskt fullt jämställd med den vanliga grundskolan. De estniska skolorna och den judiska Hillelskolan är privatskolor med visst såväl statligt som kommunalt stöd. Detta stöd har dock ej täckt de verkliga kostnaderna för skolornas drivande. Skolornas verksamhet har därför varit beroende av bl. a. terminsavgifter och medel som huvudmännen själva har kunnat anskaffa. Det ekonomiskt trängda läget vid skolorna har medfört att lärarna vid de estniska skolorna har måst arbeta mot lägre ersättning än motsvarande lärare vid den vanliga grundskolan. Mot den pedagogiska standarden vid här behandlade skolor har inga anmärkningar riktats.

Den estniska skolan i Stockholm har varit i verksamhet ända sedan 1945. Fram till 1954 fick skolan inget statligt stöd. Detta innebar bl. a. att den estniska folkgruppen själv under mer än tio års tid stod för lärarlönerna och en del andra kostnader i samband med skolan. Den estniska gruppen har således visat ett mycket starkt engagemang i skolan, vilket även understrykes av 1964 års utlands- och internatskoleutredning. I propositionen föreslås att det statliga stödet till de estniska skolorna och Hillelskolan skall "tills vidare utgå i oförändrad form, dvs. med visst belopp som fastställs varje år med hänsyn till skolornas pedagogiska standard och elevantal". Detta innebär att skolorna även i framtiden blir beroende av föräldrarnas och huvudmännens ekonomiska insatser. I längden kan man

befara att detta kommer att medföra att skolornas pedagogiska standard sänks.

Den nu föreslagna formen för det statliga stödet har dessutom den nackdelen att skolornas existens av de berörda minoriteterna upplevs som hotad och framför allt av de minoritetsföräldrar som står inför valet av skolform för sina barn. Liksom beträffande nomadskolan borde det även beträffande de estniska skolorna och den judiska skolan vara samhällets plikt att så länge elevantalet är tillräckligt ge de berörda föräldrarna en reell möjlighet att välja mellan två likställda skolformer för sina barn: skolgång i en minoritetsskola eller i den vanliga grundskolan. En sådan likställdhet mellan dessa olika skolformer kan inte uppnås med mindre än att minoritetsskolornas fortsatta existens garanteras bl. a. genom att de ges samma ekonomiska möjligheter som den vanliga grundskolan.

I sammanhanget bör erinras att riksdagen i december i följ godkände ett förslag av Kungl. Maj:t (prop. 36/1967) om Sveriges anslutning till en konvention mot diskriminering inom undervisningen. Därmed har riksdagen även förbundit sig till vissa målsättningar beträffande nationella minoriteters barn. Således är det enligt konventionens artikel 5 "väsentligt att tillerkänna medlemmar av nationella minoriteter rätt att bedriva egen undervisningsverksamhet, innefattande upprätthållande av skolor", medan artikel 4 i konventionen bl. a. föreskriver att samhällets stöd av offentliga medel skall fördelas mellan skolorna utan "några inskränkningar eller fördelar som enbart grundar sig på att eleverna tillhör en viss grupp".

Den nu aktuella propositionens förslag beträffande frågan om särskilda skolor för nationella minoriteter och förslagen rörande formerna för och omfattningen av samhällets stöd till de estniska skolorna och till den judiska skolan synes inte vara förenliga med de förpliktelser Sverige har iklätt sig i och med beslutet om anslutningen till UNESCO:s konvention mot diskriminering inom undervisningen.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställas,

I. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att skolöverstyrelsen i dess försöksverksamhet beträffande nybörjarundervisningen av elever med annat modersmål än svenska bör *dels* beakta de anförda språkpedagogiska synpunkterna och *dels* ge försöksverksamheten sådan inriktning och personella resurser att såväl särskilda klassavdelningar för minoritetsbarn som självständiga internationella skolor kan växa fram därav;

II. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla *dels* att Kungl. Maj:t måtte föreslå bidragsregler för de berörda minoritetsskolorna med syfte att säkra skolornas fortsatta existens och pedagogiska standard, *dels* ock

att Kungl. Maj:t, till dess sådana regler har trätt i kraft, vid den årliga bidragsberäkningen vad gäller de estniska skolorna och den judiska Hillelskolan måtte avpassa bidragens storlek i syfte att ekonomiskt jämställa dessa skolor med de allmänna skolorna.

Stockholm den 2 april 1968

Folke Björkman (h)

Ove Nordstrandh (h)